

„The Lure of the List”

door

J. KIST

Eén der eerste hoofdstukken van Roger Tory Peterson's fascinerend boek „Birds over America” draagt de bovenstaande titel. In dat hoofdstuk beschrijft Peterson hoe in de Verenigde Staten „bird listing” — wij spreken ietwat denigrerend van „soortenjagerij” — een populaire sport is geworden, bedreven niet alleen door de beginnende vogelaar, maar ook — en dan tot in de perfectie — door ervaren veldornithologen van naam.

Naar mijn overtuiging is het de „lure of the list”, die de onschuldige vogelliefhebber er op den duur toe beweegt van de vogelarij — de identificatie van de vogels in het vrije veld — zijn hobby en passie te maken. De drift tot identificatie, tot het op náám brengen van de soort, is in wezen verzameldrift. Maar als men eenmaal aan het verzamelen is, wil men méér verzamelen; en aldus geraakt men in de ban van de „lure of the list”. Psychologisch beschouwd heeft dit met ornithologie, de systematische kennis van de vogel als biologisch wezen, niets te maken. De hartstochtelijke vogelaar — in zijn meest fervente vorm een goedmoedig ornithomaan — is min of meer toevallig tevens veldornitholoog! Want het kan namelijk niet worden ontkend, dat de serieuze vogelaar aan de ornithologie belangrijke gegevens vermag te verschaffen.

De recente verschijning van de „Avifauna van Nederland” is voor mij aanleiding geweest onder een aantal vooraanstaande Nederlandse veldornithologen een enquête te houden over hun „life-list”, d.w.z. het aantal door hen gedurende hun leven in Nederland waargenomen vogelsoorten (waaronder mede begrepen de in het veld herkenbare ondersoorten). Ik geef toe, dat deze enquête ornithologisch van weinig waarde is, alhoewel het uit historisch oogpunt beschouwd wel van belang is om vast te leggen hoe in het midden van onze eeuw de levenslijst van een ervaren veldwaarnemer gestructureerd was. Maar het gaat mij dan ook niet in de eerste plaats om het wetenschappelijk effect van een „life-list”. Veeleer is mijn opzet de gezonde jacht- en verzamellust van de Nederlandse vogelaar te stimuleren door hem te tonen waartoe perfectionisten op dit gebied in staat zijn.

Aan de enquête hebben deelgenomen: M. van Aerle, K. W. L. Bezemer, Dr. W. H. Bierman, Dr. G. A. Brouwer, C. J. Coldewey, P. A. Hens, A. A. Hinlopen, Mr. J. Kist, Mr. J. H. Klatte, F. P. J. Kooymans, Mr. T. Lebrecht, Prof. Dr. G. J. van Oordt, A. M. van den Oord, J. Stoffel, Jan P. Strijbos, J. Swaab, J. J. C. Tanis, M. J. Tekke, A. A. Tjittes, Prof. Dr. K. H. Voous, Dr. K. Waldeck en A. B. H. Wolff.

Ik dank hen bij deze voor hun loyale medewerking welke bij hen onge-

twijfeld reacties van cijferkundig verzet heeft opgeroepen en hen heeft genoopt hun oude dagboeken op te graven. Daarenboven bied ik hun mijn verontschuldiging aan voor zover ik in het navolgende bij de lezer de indruk heb gewekt dat zij allen primair gedreven worden door de „lure of the list”. Het enkele feit, dat zij mij niet aanstonds kant en klaar hun levenslijst ter beschikking konden stellen, bewijst overigens, dat bij hen het kwantitatieve aspect van hun hobby op de achtergrond staat.

Aan de 22 deelnemers werden de navolgende vragen gesteld:

1. Hoeveel soorten, vermeld in de „Avifauna van Nederland”, heeft U in Nederland waargenomen?

2. Hoe zijn deze soorten verdeeld over de in voormelde lijst genoemde status-typen (jaarovogel, zomervogel, jaargast, wintergast, doortrekker, onregelmatige gast en dwaalgast)?

3. Welke onregelmatige gasten en dwaalgasten heeft U in Nederland waargenomen (met vermelding van het aantal keren)?

4. Hoeveel soorten heeft U in Nederland als broedvogel geconstateerd (met vermelding van de soorten welke als voormalige of onregelmatige broedvogel zijn gekwalificeerd)?

5. Van welke soorten heeft U meer dan één subspecies waargenomen?

6. Welke soorten of ondersoorten heeft U naar Uw overtuiging in Nederland waargenomen welke niet in de „Avifauna van Nederland” vermeld zijn?

Het ligt niet in mijn bedoeling hier een opsomming te geven van de beantwoording van deze zes vragen door ieder der deelnemers. Want het gaat mij in beginsel om de „gemiddelde” levenslijst van de geroutineerde veldwaarnemer.

De „Avifauna van Nederland” vermeldt 357 soorten welke naar het oordeel der Commissie voor de Nederlandse Avifauna (afgekort „C.N.A.”) met zekerheid in ons land zijn vastgelegd. Dit totaal wordt onderverdeeld in twee groepen: de regelmatige (ieder jaar voorkomende) soorten en de niet-regelmatige soorten, en wel naar hun status als volgt:

91 jaarovogels	}	232 regelmatige soorten
65 zomervogels		
8 jaargasten		
44 wintergasten		
24 doortrekkers		
27 onregelmatige gasten	}	125 niet-regelmatige soorten
86 dwaalgasten van deze eeuw		
12 dwaalgasten der 19e eeuw		

Sedert de verschijning van de „Avifauna van Nederland” zijn hieraan door de C.N.A. toegevoegd (uiteraard met de status van dwaalgast) de navolgende 7 soorten:

Gestreepte Strandloper, *Calidris melanotos* (148a)

Groene Bijeneter, *Merops superciliosus* (218a)

Grijskopspecht, *Picus canus* (221a)

Kalanderleeuwerik, *Melanocorypha calandra* (226a)

Petsjora Pieper, *Anthus gustavi* (238a)

Roodkeelpieper, *Anthus cervinus* (239a)

Orpheusspotvogel, *Hippolais polyglotta* (281a)

Regelmatige soorten

Men zou op het eerste gezicht verwachten, dat de lijst van ieder der deelnemers het optimum (232) der regelmatige, ieder jaar voorkomende soorten bevat. Dit is echter geenszins het geval, want slechts 10 der 22 deelnemers bereiken dit optimum (Bezemer, Bierman, Kist, Kooymans, van Oordt, v. d. Oord, Strijbos, Swaab, Tekke en Waldeck). Twee deelnemers (Klatte en Tanis) missen één soort, namelijk de zeer zeldzame Griel, die voor de toekomst beter kan worden gekwalificeerd (evenals b.v. de Raaf) als „voormalige broedvogel en dwaalgast”. Eén deelnemer komt tot 197; de overige deelnemers variëren tussen 218 en 230. Het totale gemiddelde bedraagt 228.

Analyseert men dit resultaat, dan blijkt dat de niet gespecialiseerde „westerlingen” het optimum hebben bereikt. Het zijn allen typische vogelaars uit het kustgebied (behalve van Oordt), die ons land in alle richtingen doorkruist hebben en dus het meest de gelegenheid hadden om schaarse soorten (als Kwak, Witoogeend, Rode Wouw, Kwartelkoning, Poelsnip, Rosse Franjepoot, Middelste Jager, Hop, Waterrietzanger, IJsgors) op hun lijst te boeken. De lagere resultaten kunnen worden verklaard door verschillende omstandigheden. Bij de twee taxonomen (Hens en Voous) speelt uiteraard een grote rol, dat de veldornithologie slechts een bescheiden plaats in hun werkzaam leven heeft ingenomen. Lebrecht specialiseert zich op het waterwild en heeft voornamelijk Zeeland tot werkterrein, terwijl van Aerle vrijwel bij uitsluiting een deel van oostelijk Noord Brabant bewerkt en daarom met zijn aantal van 218 soorten een prestatie van formaat heeft geleverd. Van de overigen valt slechts te constateren, dat zij geen „westerlingen” zijn en/of ten dele nog een kwart eeuw voor de boeg hebben!

Onregelmatige gasten

De „Avifauna van Nederland” definiëert de onregelmatige gast als een vogel, welke sedert 1900 méér dan 12 maal in Nederland is vastgesteld, doch daar niet ieder jaar voorkomt. Deze status-groep, welke 27 soorten telt, is in feite een nogal heterogeen mengsel van faunistische elementen. Men treft in de groep aan echte, zeldzame dwaalgasten (bv. Kuifaalscholver, Dwerggans, Bastaardarend, Grote en Kleine Trap, Grote Pieper, Waterspreeuw), die alleen maar daarom onregelmatige gasten worden genoemd, omdat de C.N.A. voor de status van dwaalgast het — enigszins willekeurige — criterium „12 maal of minder na 1900” heeft gehuldigd. Daarnaast zijn er soorten (Vaal Stormvogeltje, Stormvogeltje, Noordse Pijlstormvogel, Zwarte Ooievaar, Kleinste Jager, Reuzenster, Kleine Vliegenvanger) waarvan de waarnemingen in de

laatste twee decennia opvallend zijn toegenomen, zodat het de vraag is of zij niet voor de toekomst als (regelmatig) doortrekker moeten worden gekwalificeerd. Voorts vallen onder de groep soorten als Klein en Kleinst Waterhoen, Steltkluut, Middelste Bonte Specht en Roodkopklauwier, wier voorkomen in ons land zeker verband houdt met al dan niet geslaagde broedpogingen. En ten slotte zijn er de invasie-vogels (Kleine Alk, Kruisbek, Notenkraker), die in sommige jaren niet in ons land worden aangetroffen en uitsluitend om die reden onregelmatige gasten worden genoemd.

Wat er van de heterogeniteit van deze groep zij, één kenmerk hebben de daaronder ressorterende vogels gemeen: zij maken de dag van de ware vogelaar goed! Ik haast mij daarom na te gaan hoeveel goede dagen de medewerkers aan de enquête hebben beleefd. In onderstaande opsomming geeft het cijfer achter de vogelnaam aan het aantal keren, dat de soort volgens de „Avifauna van Nederland” met zekerheid is waargenomen na 1900.

IJsduiker (31): 19 deelnemers met in totaal 49 waarnemingen; 3 deelnemers met 5 waarnemingen (Kist, Swaab, Tanis).

Vaal Stormvogeltje (geen cijfer): 13 deelnemers met in totaal minstens 65 waarnemingen; één deelnemer met 26 waarnemingen (Tanis).

Stormvogeltje (geen cijfer): 11 deelnemers met in totaal $\pm$ 57 waarnemingen; één deelnemer met $\pm$ 20 waarnemingen (Kooymans), één met 13 waarnemingen (Kist).

Noordse Pijlstormvogel (20): 11 deelnemers met in totaal 24 waarnemingen; één deelnemer met 5 waarnemingen (Kist), één met 4 waarnemingen (v. d. Oord).

Kuifaalscholver (25): één deelnemer met één waarneming (Waldeck).

Zwarte Ooievaar (meer dan 67): 16 deelnemers met in totaal 21 waarnemingen; één deelnemer met 3 waarnemingen (Kist).

Zwarte Ibis (46): 13 deelnemers met in totaal 13 waarnemingen.

Dwerggans (21): 3 deelnemers met in totaal 10 waarnemingen; één deelnemer met 5 waarnemingen (Tanis), één deelnemer met 4 waarnemingen (Lebret).

Bastaardarend (17): 10 deelnemers met in totaal 13 waarnemingen; één deelnemer met 3 waarnemingen (Waldeck).

Zwarte Wouw (35): 12 deelnemers met in totaal 24 waarnemingen; één deelnemer met 4 waarnemingen (Tanis).

Klein Waterhoen (22): 8 deelnemers met in totaal 12 waarnemingen; één deelnemer met 4 waarnemingen (van Aerle).

Kleinst Waterhoen (25): 12 deelnemers met in totaal 18 waarnemingen; één deelnemer met 4 waarnemingen (Kist).

Grote Trap (geen cijfer): 5 deelnemers met in totaal 5 waarnemingen.

Kleine Trap (16): 3 deelnemers met in totaal 3 waarnemingen.

Steltkluut (geen cijfer): 19 deelnemers met in totaal minstens 90 à 100 waarnemingen; één deelnemer met 24 waarnemingen (Tjittes).

Kleinste Jager (35): 11 deelnemers met in totaal 25 waarnemingen; één deelnemer met 8 waarnemingen (Kist).

Reuzenstern (61): 14 deelnemers met in totaal minstens 61 waarnemingen; één deelnemer zag deze soort „vele malen” (Wolff).

Kleine Alk (geen cijfer): 13 deelnemers met in totaal minstens 56 waarnemingen; één deelnemer met 27 waarnemingen (Tanis).

Papegaaiduiker (geen cijfer): 11 deelnemers met in totaal 50 waarnemingen; één deelnemer met 25 waarnemingen (Tanis).

Middelste Bonte Specht (buiten Delden 18): 15 deelnemers met zoveel waarnemingen als zij in de laatste jaren in Delden zijn geweest!

Grote Pieper (21): 12 deelnemers met in totaal 29 waarnemingen; twee deelnemers met 5 waarnemingen (Kooymans en Tekke).

Roodkopklauwier (geen cijfer): 15 deelnemers met in totaal minstens 41 waarnemingen; één waarnemer zag deze soort „dikwijls” in Limburg in de jaren 1906—1912 (Hens).

Waterspreeuw (buiten broedgevallen 43): 10 deelnemers met in totaal 11 waarnemingen.

Kleine Vliegenvanger (32): 13 deelnemers met in totaal 29 waarnemingen; één deelnemer met 7 waarnemingen (Kist).

Kruisbek (geen cijfer): alle deelnemers; verscheidene deelnemers zagen de soort „vele malen”; één deelnemer met 36 waarnemingen (Tjittes).

Notenkraaker (geen cijfer): 15 deelnemers met in totaal minstens 27 waarnemingen; één deelnemer zag de soort „meerdere malen” (Wolff).

Uit dit overzicht zijn verscheidene interessante conclusies te trekken. Allereerst blijkt, dat de deelnemers aan de enquête vele goede dagen hebben gehad, tezamen minstens 800! Het blijkt voorts, dat het (met uitzondering van Kuifaalscholver, Dwerggans, Grote en Kleine Trap) veel gemakkelijker is om een onregelmatige gast te verschalken dan een schaarse regelmatige soort. Van sommige soorten (IJsduiker, Noordse Pijlstormvogel, Reuzenstern, Grote Pieper, Kleine Vliegenvanger) evenaart of overtreft het totaal aantal waarnemingen van de deelnemers het in de „Avifauna van Nederland” genoemde aantal. Dit is natuurlijk ten dele een kwestie van optisch bedrog, omdat een niet gering aantal der waarnemingen betrekking heeft op een collectieve waarneming van één en hetzelfde exemplaar (de IJsduiker van Kampen, de Noordse Pijlstormvogels van Scheveningen, de Zwarte Ibis van de Knardijk, de Steltkluten en Reuzensterns van O. Flevoland, de Waterspreeuw van Oosterbeek). Ook is aannemelijk, dat een aantal waarnemingen nimmer werd gepubliceerd. Maar een en ander neemt niet weg, dat de deelnemers aan de enquête kennelijk ten deze in zeer belangrijke mate hebben bijgedragen tot de kennis van onze avifauna!

Tot slot geef ik nog een overzicht van het aantal onregelmatige gasten, dat door ieder der deelnemers is waargenomen. Dit aantal varieert tussen 5 en 23; het gemiddelde bedraagt 15, hetgeen — gelet op het

optimum van 27 — een fraai resultaat is. Zoals te verwachten was, hebben de twee deelnemers, wier activiteit niet primair is gericht op de veldornithologie (Hens en Voous), het laagste resultaat behaald. Acht deelnemers (Bierman, Kist, Kooymans, v. d. Oord, Swaab, Tanis, Tekke en Waldeck) hebben 20 à 23 soorten „verzameld”. Een eervolle vermelding verdient van Aerle, die in zijn zeer beperkt operatieterrein 11 onregelmatige gasten waarnam!

Dwaalgasten

Dwaalgasten — soorten welke na 1900 12 maal of minder in ons land zijn vastgesteld — behoren, avifaunistisch beschouwd, tot de minst belangrijke soorten. Dat desniettemin zo'n dwaalgast de dag van een waarachtig vogelaar tot een onvergetelijke maakt, bewijst mijn stelling, dat een vogelaar in beginsel niet wetenschappelijk is ingesteld en in feite een verzamelaar is, die aan het collectioneren van een zeldzaamheid zijn grootste vreugde beleeft. Ik ga thans na hoeveel onvergetelijke dagen de deelnemers aan de enquête hebben meegemaakt.

Van de 105 door de C.N.A. aanvaarde dwaalgasten zijn er 12 in deze eeuw niet meer met zekerheid vastgesteld. Onder het restant ad 93 dwaalgasten van deze eeuw ressorteren 33 „singletons” (1 ×), 21 „doubletons” (2 ×) en 8 „tripletons” (3 ×), hetgeen er op neer komt, dat $\frac{2}{3}$ der dwaalgasten minder dan vier maal is vastgesteld en dat slechts één derde der dwaalgasten 4 tot 12 maal in ons land is geconstateerd. Paradoxaal zou men dus kunnen stellen, dat de enige soort, welke 12 maal is vastgesteld (Canadese Gans) als dwaalgast „zeldzamer” is dan een singleton. Het gemiddelde aantal malen, dat een dwaalgast in deze eeuw is geregistreerd, bedraagt 3 à 4. Dit betekent, dat de status van dwaalgast in beginsel een wezenlijke avifaunistische categorie is.

Wanneer men deze cijfers op zich heeft laten inwerken, zal men versteld staan van het resultaat van mijn enquête. Het blijkt namelijk, dat het gemiddelde aantal waargenomen dwaalgasten 15 bedraagt, verdeeld over 60 soorten. Liefst 18 deelnemers hebben 10 of meer dwaalgasten op hun levenslijst verzameld. En van die 18 deelnemers zijn er dan nog 6, die zodanig geobsedeerd zijn geweest door de „lure of the list”, dat zij boven het indrukwekkend aantal van 20 zijn uitgekomen (Bierman, Kist, v. d. Oord, Swaab, Tekke en Waldeck); „toevallig” de veldornithologen, die men sinds jaar en dag in het weekend of in hun vakantie op de vogelrijkste terreinen van ons land pleegt aan te treffen! Eén van hen, een typische ornithomaan, staat zelfs op 35.

Opvallend is, dat bijna alle deelnemers één of meer dwaalgasten meerdere malen hebben waargenomen. Tezamen komen zij op 482 onvergetelijke dagen of wel gemiddeld 22 waarnemingen per deelnemer. Zo zag Brouwer de Witwangstern 7 maal, Hens de Raaf 5 maal (waaronder een broedpaar bij Zwolterkerspel in 1905), Kist de Zwartkopmeeuw en het Bladkoninkje 5 maal, Tanis de Dwerggors 4 maal, Tekke de Sperwergrasmus 3 maal, Waldeck de Vorkstaartmeeuw 9 maal en Wolff de Breedbekstrandloper 4 maal. Som-

migen zijn „bezitter” van een soort, welke géén der anderen hebben waargenomen: Vale Gier, Zwarte Leeuwerik en Blonde Tapuit (van Aerle), Steppenhoen (Strijbos), Roodstuitzwaluw en Siberische Lijster (Swaab), Grote Pijlstormvogel, Dunbekwulp en Krekeltzanger (Tanis), Provençaalse Grasmus en Witbandkruisbek (Tjittes), Alpengierzwaluw (Voous) en Roodmus (Waldeck).

Evenals bij de onregelmatige gasten is het groot aantal waarnemingen enigszins misleidend en niet representatief voor het aantal gevallen, omdat niet zelden hetzelfde exemplaar door meer dan één deelnemer is gezien. Goede voorbeelden van dergelijke collectieve observaties uit de laatste tien jaar zijn: de Witsnavelduiker van de Brielse Maas, de Grote Zilverreiger bij Hoophuizen, de Flamingo's van De Beer, de Braakman en de Knardijk, de Casarca's van De Beer, de Canadese Gans van Numansdorp, de Steppenkievit van Opmeer, de Poelruiter van de Knardijk, de Gestreepte Strandloper van Texel, de Kleine Burgemeester van Katwijk, de Ross' Meeuw en de Zwarte Zeekoet van Vlieland, de Bergfluiters van Den Haag en de Orpheusspotvogel van Wierden. Een en ander neemt echter niet weg, dat de deelnemers aan mijn enquête getoond hebben dwaalgastenjagers par excellence te zijn. Dit blijkt nog eens ten overvloede uit het feit, dat verscheidene deelnemers één of meer „primeurs van de eeuw” op de Nederlandse lijst boekten: Amerikaanse Kuifeend, Bonapartes Strandloper, Blonde Ruiter, Breedbekstrandloper, Ross' Meeuw, Steppenhoen, Roodstuitzwaluw, Roodkeelpieper, Petsjora Pieper, Sperwergrasmus, Provençaalse Grasmus, Bergfluiters, Orpheusspotvogel.

Daar een levenslijst een subjectief, emotioneel bezit is, kan men de deelnemers aan de enquête niet het recht ontzeggen op hun lijst ook soorten op te voeren, die door de C.N.A. niet of nog niet zijn aanvaard of waarvan de waarneming nimmer werd gepubliceerd. Vele deelnemers hebben de Koe-reiger van Harderwijk (1961) en de Purperkoet van de Knardijk (1962) waargenomen, maar het is nog de vraag of de C.N.A. deze exemplaren als volkomen „wild” zal beschouwen. Afgezien van deze beide soorten worden liefst 9 nieuwe soorten gemeld. Tanis spant hier de kroon met éénmanswaarnemingen van Wilsons Stormvogeltje, Kleine Kokmeeuw, Azuurmees, Zwartkeellijster en de „Long-tailed Rosy Finch”, *Urages sibirica*! De Helmondse dreven doen echter nauwelijks onder voor Terschelling, als het om leeuweriken gaat; van Aerle zag daar (behalve de Zwarte Leeuwerik) de Witvleugelleeuwerik en de Kortteenleeuwerik! Eenheid van plaats, doch niet van tijd, was aanwezig bij de waarneming in 1960 van de Kleine Kokmeeuw door Kist, v. d. Oord en Waldeck. De collectieve waarneming in 1961 van de Grauwe Fitis door Kist, Klatte, v. d. Oord, Swaab en Tekke is nog een punt van debat in de raadkamer der C.N.A. De kort daarop gevolgde waarneming van deze soort door Bezemer is als éénmanswaarneming avifaunistisch ten dode gedoemd, maar verliest daardoor geenszins aan overtuigings-

kracht. En tenslotte is er dan nog de Kortsnavelboomkruiper, welke Waldeck in 1961 in Scheveningen zag en hoorde.

Uit het voorgaande blijkt in ieder geval, dat ik niet heb overdreven, toen ik in de „Vogelgids” schreef, dat een vlijtig veldornitholoog „meer dan eens” beloond wordt met de „thrill” van een dwaalgast. Dat was een „under-statement”!

Veldsoorten

Een waarachtig vogelaar is niet taxonomisch ingesteld. Hij verzamelt geen soorten in taxonomische zin, maar in het vrije veld herkenbare vogelvormen, waarvoor ik enige jaren geleden de term „veldsoort” heb voorgesteld. De veldsoort, en niet de species, is de categoriale eenheid waarmede de veldwaarnemer werkt. Indien een bepaalde species uiteenvalt in twee of meer in het veld moeilijk of niet herkenbare subspecies, kan er slechts sprake zijn van één veldsoort. Bestaat een species uit twee of meer subspecies, die in enig kleed (♂ of ♀, zomer- of winterkleed, jeugd- of adultkleed) in het veld van elkaar te onderscheiden zijn, dan valt die species uiteen in even zoveel veldsoorten als er subspecies of groepen van subspecies onderscheidbaar zijn. De species „Kraai” heeft dus in ons land twee veldsoorten, de Zwarte Kraai en de Bonte Kraai. De species „Oeverpieper”, waarvan in ons land drie subspecies zijn vastgesteld, heeft echter maar twee veldsoorten — de Oeverpieper (*littoralis* en *petrosus*) en de Waterpieper (*spinoletta*) —, omdat de twee eerstgenoemde subspecies in het veld niet met zekerheid zijn te onderscheiden.

Gelijk te verwachten was, hebben alle deelnemers aan de enquête van verscheidene species meer dan één veldsoort waargenomen. Dit excedent (dat blijkens „Avifauna van Nederland” subspecifiek 46 bedraagt) varieert echter aanmerkelijk, en wel van 2 tot 28. Zes deelnemers ontlopen elkaar nauwelijks en claimen meer dan 25 „extra” veldsoorten (Bierman, Kist, v. d. Oord, Swaab, Tekke en Waldeck), waaronder zelfs door de C.N.A. niet aanvaarde subspecies als de Oostelijke Grauwe Gans, *Anser anser rubrirostris*, „Roodstaartklauwier”, *Lanius collurio phoenicuroides*, en Siberische Tjiftjaf, *Phylloscopus collybita fulvescens* c.q. *tristis*). Bovendien ressorteren daaronder verscheidene vormen, ten aanzien waarvan men zich geredelijk kan afvragen of deze wel met zekerheid in het veld (en dus niet in de hand) identificeerbaar zijn, zoals de subspecies van de Rietgans (*fabalis* en *rossicus*), Buizerd (*buteo* en *vulpinus*), Patrijs (*perdix* en *sphagnetorum*), Tureluur (*totanus* en *robusta*), Bonte Strandloper (*alpina* en *schinzii*), Kleine Mantelmeeuw (*intermedius* en *fuscus*), Zeekoet (*aalge* en *albionis*), Grote Bonte Specht (*major* en *pinetorum*), Zanglijster (*philomelos* en *clarkii*), Tapuit (*oenanthe* en *leucorrhoa*), Putter (*carduelis* en *britannica*), Goudvink (*pyrrhula* en *europaea*) en Kauw (*monedula* en *spermologus*).

Voor de onderhavige beschouwingen lijkt het mij gewenst alleen rekening te houden met de „sterke” veldsoorten; subspecies dus die door de gemid-

delde vogelaar in enig kleed met zekerheid kunnen worden onderscheiden. Als zodanig beschouw ik de 18 navolgende in de „Avifauna van Nederland” genoemde subspecies:

Vale Noordse Pijlstormvogel (*mauretanicus* naast *puffinus*)
 Amerikaanse Zwarte Zeeëend (*americana* naast *nigra*)
 Groenlandse Kolgans (*flavirostris* naast *albifrons*)
 Kleine Rietgans (*brachyrhynchus* naast *fabalis* en *rossicus*)
 Witbuikrotgans (*hrota* naast *bernicla*)
 Groenlandse Giervalk (*candicans* naast *rusticolus*)
 Scandinavische Kleine Mantelmeeuw (*fuscus* en *intermedius* naast *graellsii*)
 Geelpootzilvermeeuw (*cachinnans* en *heuglini* naast *argentatus*)
 Waterpieper (*spinoletta* naast *littoralis* en *petrosus*)
 Rouwkwikstaart (*yarrellii* naast *alba*)
 Engelse Gele Kwikstaart (*flavissima* naast *flava*, *thunbergi* en de inmiddels door de C.N.A. aanvaarde subspecies *feldegg*)
 Noordse Gele Kwikstaart (*thunbergi* naast *flava*, *flavissima* en *feldegg*)
 Balkan Gele Kwikstaart (*feldegg* naast *flava*, *flavissima* en *thunbergi*)
 Bruine Lijster (*eunomus* naast *naumanni*)
 Roodgesterde Blauwborst (*svecica* naast *cyanecula*)
 Kleine Barmsijs (*cabaret* naast *flammea*)
 Bonte Kraai (*cornix* naast *corone*)
 Oostelijke Kauw (*soemmeringii* naast *monedula* en *spermologus*).

Maak ik thans de stand op, dan blijkt het gemiddeld veldsoorten-excedent 9 te bedragen. Vier deelnemers (Kist, v. d. Oord, Tekke en Waldeck) komen met een excedent van 14 veldsoorten uit de bus, op de voet gevolgd door twee deelnemers (Bierman en Swaab) met 13 extra veldsoorten. Dit is een hoog percentage, als men bedenkt, dat het praktisch onmogelijk lijkt om van zeldzame soorten als Noordse Pijlstormvogel, Giervalk en Naumanns Lijster meer dan één subspecies in ons land te observeren; en dat kunststuk heeft dan ook geen der deelnemers verricht, behalve (bijna) Brouwer, die van de Noordse Pijlstormvogel twee subspecies zag, doch helaas *mauretanicus* een dag na de vondst op 13 september 1918. Voor het overige varieert het excedent tussen 2 en 10 (Klatte). Vermelding verdient hier Lebrecht, die onlangs een nieuwe subspecies en veldsoort voor Nederland waarnam, en wel de Amerikaanse Wintertaling, *Anas crecca carolinensis*!

Broedvogels

Voor de volledigheid van een nationale levenslijst is natuurlijk niet vereist, dat de houder van de lijst de in zijn land voorkomende broedvogels ook als zodanig heeft waargenomen, dus met hun nesten met eieren of jongen of met hun pas uitgevlogen jongen. Een „all-round” vogelaar — ook al heeft hij zich niet op de oölogie en nidologie gespecialiseerd — wordt echter in

ieder broedseizoen steeds weer met de broedvogel als broedvogel geconfronteerd. En daarom leek het mij dienstig in mijn enquête tevens te betrekken de Nederlandse levenslijst der broedvogels q.q.

De „Avifauna van Nederland” vermeldt als broedvogels 91 jaarvogels, 65 zomervogels, 24 onregelmatige broedvogels en 3 voormalige broedvogels (Goudplevier, Bosruiter en Raaf), in totaal 183 soorten. Van 5 soorten (Patrijs, Witte Kwikstaart, Gele Kwikstaart, Putter en Kraai) worden twee subspecies als broedvogels opgenomen. Na de verschijning van de lijst zijn daar twee sensationele broedgevallen van de Morinelplevier bijgekomen. In totaal zijn er dus in Nederland 189 vormen als broedvogel geregistreerd, waaronder 156 regelmatige soorten (inclusief de nu wel uitgestorven Griel).

Het resultaat der enquête geeft in zoverre een verrassing te zien, dat niet de sinds jaar en dag als dwaalgastenjagers te boek staande deelnemers aan de kop gaan, maar twee vertegenwoordigers der oudere garde, bij wie de verzameldrift nimmer een bovenmatige tensie heeft aangenomen. Het zijn van Oordt en Stoffel, die beiden op het fraaie totaal van 164 komen! Het loont de moeite hun totaal aan een nadere analyse te onderwerpen.

Van Oordt constateerde als broedvogel 15 onregelmatige vogels (inclusief de Rouwkwikstaart, Engelse Gele Kwikstaart en Bonte Kraai) en 2 voormalige broedvogels (Goudplevier in 1922 bij Venraay; Raaf in 1924 bij Linschoten). Dat betekent, dat hij van de 156 Nederlandse regelmatige soorten er 147 als broedvogel waarnam, derhalve 94%! Onder zijn zeldzame broedvogels bevinden zich onder meer: Slechtvalk (in 1930 bij Rottum), Oeverloper (in 1924 bij Nijmegen), Kleine Bonte Strandloper (in 1936 bij Workum), Witwangstern (3 maal; in 1938, 1945 en 1958), Kruisbek (in 1943 bij Bilthoven) en Kleine Barmsijs (in 1952 op Terschelling).

Stoffel registreerde 10 onregelmatige broedvogels (waaronder de Bonte Kraai als subspecies) en 2 voormalige broedvogels (Goudplevier in 1919 bij Venraay; Raaf in 1902 (!) tussen Deventer en Olst). Van de 156 Nederlandse broedvogels nam hij dus als zodanig waar liefst 152 soorten, of wel ruim 97%! Als zeldzame broedvogels noteerde hij onder meer: Slechtvalk (Hoge Veluwe), Oeverloper (in 1942 bij De Steeg), Kleine Bonte Strandloper (Makkumerwaard), Witwangstern (in 1938 bij Nederweert) en Waterrietzanger (Oude Venen en Meppel). Dat het resultaat van van Oordt en Stoffel moeilijk te evenaren is, moge blijken uit het feit, dat broedvogel-specialisten als Hellebrekers en Veenman (die niet aan mijn enquête hebben meegedaan) „slechts” tot 157 resp. 160 komen.

Zeer hoog is ook het resultaat van Waldeck (160), die in zoverre recordhouder is, dat hij alle 156 regelmatige broedvogels als zodanig heeft waargenomen. Hij wordt weer op de voet gevolgd door Strijbos (157). Laatstgenoemde vond in 1908 in de Amsterdamse Waterleidingduinen eieren (zonder nest) van het zeldzame Steppenhoen en zag voorts het nest van het ongepaarde ♀ van de Grote Trap, dat in 1947 en 1948 nabij Castricum nestelde. Van de overige deelnemers blijken er nog drie de 150 te zijn ge-

passeerd (Tekke 152, Coldewey en Kist 151). De resterende deelnemers lopen nogal uiteen; hun aantal broedvogels varieert tussen 98 en 150 (Tanis).

Het algemeen gemiddelde bedraagt rond 136. Dit is een respectabel aantal, wanneer wordt bedacht, dat verscheidene deelnemers zich nimmer hebben gespecialiseerd op het vergaren van het wetenschappelijk bewijs van het broedvogelschap. Voor hen was dit bewijs reeds geleverd, wanneer zij in het broedseizoen bij voortduring de zang, de balts- of alarmroep of zelfs maar de blote aanwezigheid van een bepaalde soort in zijn biotoop hadden vastgesteld. En daarin hadden zij voor het merendeel der gevallen gelijk!

„Life-list”

Ik kom thans tot de samenvatting van mijn enquête, welke culmineert in de vraag naar de „life-list” van de geroutineerde vogelaar. Voor de aandachtige lezer is deze vraag niet moeilijk te beantwoorden, want in het voren-gaande heb ik hem voldoende gegevens verschaft omtrent de mérites van zo’n levenslijst. Niettemin geef ik voor het gemak van de lezer een samen-vatting van de resultaten der enquête, waarbij ik als basis neem de door de C.N.A. aanvaarde soorten alsmede de ondersoorten, voorzover zij door mij als veldsoorten zijn erkend.

De gemiddelde levenslijst van de geroutineerde vogelaar laat zich op eenvoudige wijze berekenen uit de gemiddelden per categorie. Het ge-middelde van het aantal regelmatige soorten (optimum 232) bedraagt onder de deelnemers 228; dat der onregelmatige gasten (optimum 27) 15; dat der dwaalgasten (optimum 105, waaronder 12 van de vorige eeuw) 15 en dat der „extra” veldsoorten (optimum 18) 9. Het totale gemiddelde bedraagt dus 267 veldsoorten. Het is wel frappant, dat de deelnemer, die deze gemiddelde life-list het meest benadert (zowel naar het aantal per categorie, als naar het totale aantal), niemand minder is dan Brouwer, sinds jaar en dag één onzer beste veldwaarnemers en bovendien iemand op wie de „lure of the list” heel weinig aantrekkingskracht heeft uitgeoefend.

Het resultaat van mijn enquête wordt enigszins gedrukt door de deelname van 5 ornithologen, die door hun specialisatie (Hens, Lebreton en Vooijs), beperkte actieradius (van Aerle en Lebreton) of (veelbelovende) jeugd (Coldewey) het harmonisch getal van 250 niet hebben bereikt. Hun levenslijst varieert tussen 209 en 246. Een juister inzicht in het kunnen van de min of meer manisch ingestelde vogelaar verkrijgt men dan ook door het ge-middelde te berekenen van de levenslijst der 17 overige deelnemers. Dit gemiddelde bedraagt 277 veldsoorten!

De nieuwsgierige lezer zal wellicht van mij verwachten, dat ik thans tot de prijsuitreiking overga. In deze verwachting moet ik hem teleurstellen, omdat mijn beschouwingen niet ten doel hebben de stille rivaliteit onder de top der Nederlandse dwaalgastenjagers in het openbaar te stimuleren. Ik volsta daarom met de mededeling, dat zes deelnemers (Bierman, Kist,

v. d. Oord, Swaab, Tekke en Waldeck) aan de top gaan; drie van hen staan op 289 en de drie overigen op resp. 291, 298 en 304!

De vorenstaande cijfers geven een beeld van de „objectieve” levenslijst van een ervaren vogelaar. Bijna alle deelnemers komen tot hogere resultaten, wanneer men uitgaat van hun „subjectieve” levenslijst en dus mede in aanmerking neemt de door hen waargenomen soorten of ondersoorten welke niet of nog niet door de C.N.A. zijn aanvaard, alsmede veldsoorten (zoals Steppenbuizerd, Kleine Bonte Strandloper, Groenlandse Tapuit, Grote Goudvink etc.) waaromtrent men kan twisten of zij in het veld herkenbaar zijn. Neemt men deze subjectieve lijst tot basis — en diè lijst is voor de waarachtige vogelaar zijn eigenlijk „bezit” —, dan blijken de zes evengenoemde deelnemers allen de „droomgrens” van 300 veldsoorten te zijn gepasseerd. Het record staat op 322 en zal zonder twijfel in de vrij naaste toekomst worden verbeterd, hetzij door de houder van dit record hetzij door één of meer van zijn rivalen.

Hiermede ben ik aan het einde van mijn beschouwingen gekomen. Ik hoop het bewijs te hebben geleverd, dat in iedere volbloed-vogelaar een ornithomaan schuilt, die wordt gedreven door de verlokking van de „lure of the list”. Dat die verlokking wordt bevorderd door de uitzonderlijke vogelrijkdom van ons kleine land, staat buiten debat.

